

keld door technici, mensen die zich uitgedaagd voelen om nieuwe mogelijkheden te verkennen en daarmee prototypes te realiseren. Zij zijn helaas zelden in staat om ook de echte toepassing daarvan te bedenken. Daar zijn anderen voor nodig. Mensen die met hun creativiteit deze technieken weten om te zetten in slimme gebruiksmogelijkheden in de praktijk. Steve Jobs, de man achter Apple, wilde daarom ook dat in zijn ontwikkelteams minstens de helft van de mensen juist niet uit de techniek kwam.

Communicatie tussen mensen is onmisbaar voor het welbevinden, maar de techniek kan elpen om dat contact eenvoudiger te laten verlopen. Ouderen en zieken kunnen met een beetje hulp ook leren omgaan met tablets en daardoor gemakkelijker en vaker contact zoeken met anderen. Niet alleen met hulpverleners, maar ook met elkaar. Technici en verkopers willen er graag snel in geloven en brengen het direct als verkoopargument. Maar wat zijn de betekenisvolle momenten en situaties waarbij nieuwe communicatietechnieken nu echt van pas komen? Vanuit je praktijkervaring kun je misschien wel de beste toepassingen bedenken voor de techniek die er nu eenmaal is. De technici kunnen dat uitwerken. En dus terug naar het begin: een kans om je te profileren en je inzichten te delen.

Randvoorwaarden scheppen

Bij vragen van leven en dood kijkt men naar de ethici. Hun mening helpt om protocollen vorm te geven die nodig zijn geworden omdat de techniek mogelijkheden biedt. Hoe zit dat bij vragen rond communicatie en zingeving? Als geestelijk verzorger kun je juist hier een rol nemen. Waar liggen de grenzen tussen wat wel en niet wenselijk is in de communicatie? In toenemende mate zal men proberen om efficiënter te werken. Technieken en robots maken in die optiek mensen deels overbodig. Maar die mensen doen meer dan alleen de taak waarvoor ze komen. Ze brengen ook elementen van zingeving. Ze zijn op een eigen manier present en laten zo iets zien van de dienstbaarheid, die Jezus ons heeft voorgeleefd.

Gewoon present zijn

Je kunt ook op een heel andere manier de mogelijkheden van de nieuwe media verkennen: in

een vorm die dicht bij jezelf kan blijven, door zelf vorm te geven aan 'present zijn', ook via de sociale media. Herkenbaar voor de mensen om je heen, en herkenbaar als deskundige die het vak serieus uitdraagt. Je hebt immers de beschikking over een breed assortiment van handelingen, woorden, rituelen. Die kun je ook uitdragen en uitdelen via de sociale media. Je betrokkenheid op de wereld en op mensen die steun of gebed nodig kunnen hebben kun je delen. Zoals de predikante die op Twitter meldt dat ze een kaarsje aansteekt voor de getroffen en van een ernstig ongeluk. Of een geestelijk verzorger die verwijst naar een passend lied bij een fijne gebeurtenis die het nieuws haalt. Met een persoonlijk woord kun je delen in vreugde en verdriet van vrienden en (on)bekenden op Facebook. Al deze kleine blijken van aandacht voor mensen kunnen lichtpuntjes zijn in de veelheid van geluiden.

Tot slot. Wat doet Mariska?

Mariska heeft er nog eens over nagedacht: dat profileren kan zinvol zijn. En ze heeft een onderwerp bedacht! Als geestelijk verzorger weet zij weinig van de techniek van afspeellijsten delen, maar ze weet wel dat ze een eenzaam iemand kan helpen wanneer ze praten over welke muziek troostend kan werken. En als je die muziek nu eens via de techniek gratis en eenvoudig kunt opzoeken en delen? Samen lijstjes maken, ook met de kinderen van bejaarde ouders. En die eenvoudig kunnen afspelen met een tablet op schoot? Daar moet de instelling oog voor hebben en de voorzieningen voor willen treffen. Mariska gaat op zoek naar mensen die hier meer van weten. Van de techniek, maar vooral van het praktisch gebruik. Via de sociale media kan ze in contact komen, ervaringen delen, argumenten verzamelen. Mediawijsheid is geen doel, maar een middel geworden.

Lydia Vroegindewij is uitgever en directeur van de Uitgeversacademie. Vanaf het allereerste begin is zij gebruiker van vele soorten nieuwe media. Zij studeerde in 2006 af op 'De rol van de kerk bij rampen'. Zij heeft talloze gebruiksmogelijkheden zelf verkend o.a. via www.crisiswerkplaats.nl. In dit project (2009 tot 2011) werden overheden en hulpverleners gewezen op de informatiebehoefte van getroffen tijdens een incident of crisis.

'O, gaan we op die toer'

Over geloof en de spirituele biografie van de geestelijke verzorger

DE TITEL VAN DIT BOEKESAY komt uit het televisieprogramma *Zomergasten* 2013. Het is een gesprek met oud-minister Wouter Bos. Hij laat een scène zien uit de *Passion*, een filmspektakel van de kerken en de EO over de laatste dagen van Jezus. Hij kiest het gedeelte over het verraad van Jezus door Judas. Een verrassende keuze, een opvallend stukje film. Op een of andere manier had ik niet verwacht dat Wouter Bos daarmee zou komen aanzetten. Maar als de interviewer, Wilfried de Jong, er dan naar vraagt en zegt: 'Ben jij soms gelovig, dat je dit laat zien, vertel eens?', dan is Bos niet thuis. Dan zegt hij: 'O, gaan we op die toer, nee, dat is echt privé, misschien weet ik niet eens wat ik dan moet zeggen, daar ga ik echt niet op in'.

Dat speet mij werkelijk. Politiek lijkt mij een verraderlijke wereld en de financiële sector helemaal. Daar zou ik hem graag over horen in relatie tot het verhaal van Jezus en Judas. Het kan toch niet zo zijn dat iemand zoiets heftigs uitkiest en daar niets over weet te zeggen? Bij nader inzien denk ik dat veel geloof ongedefinieerd is, dat het vinden van woorden daarvoor nauwelijks lukt en dat het daardoor meer privé wordt dan ieder ander levensgebied. Elke geestelijk verzorger bevindt zich op plekken waar afgronden zijn. Toch is het gesprek over geloof vaak clichématig: 'Ik heb veel aan mijn ge-

Alex Verburg, **Pater van Kilsdonk, raadsman in delicate zaken**. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 2013, ISBN 9789045022031, 224 pag., € 19,95

Marc van Dijk, **De paus van Amsterdam, biografie van Huub Oosterhuis**. Uitgeverij Atlas Contact, Amsterdam 2013, ISBN 9789045022031, 480 pag., € 24,95

Dineke Havinga

loof, 'ik denk wel dat er iets is'. Maar een diepgaande ontmoeting daarin is eerder uitzondering dan regel. Is het iemand kwalijk te nemen? Laat een geestelijk verzorger zelf maar eens precies articuleren wat hij of zij eigenlijk gelooft, zonder zich te verschuilen achter de bijbelse en liturgische taal die dit beroep in vieringen gebruikt. Komt er dan zoveel meer aan eigen verwoording van geloof?

Aan de hand van twee recent verschenen boeken en mijn ervaring als supervisor in de Klinische Pastorale Vorming (KPV) denk ik na over de betekenis van de beschikbaarheid van de eigen spirituele biografie van de geestelijk verzorger voor het werk van de geestelijke verzorging.

In de biografie *Pater van Kilsdonk, raadsman in delicate zaken*, waarin Alex Verburg put uit

de gesprekken die hij in de laatste jaren van diens leven met Van Kilsdonk voerde, zie je de kracht van zijn spiritualiteit als het ware ontstaan. Van Kilsdonk komt uit een milieu waar de dingen vanzelfsprekend hun goddelijk geheim hadden en waar ontwikkeling niet haaks stond op geloof. Daardoor zie je in zijn leven de mogelijkheid groeien om zich in vrijheid aan geloof en kerk toe te wijden. Doorleefd, zonder dat het verwordt tot onvrijheid en buigen voor gezag. Hij is van geboorte af aan geraakt en geroerd door de heiligheid van mensen, en daaruit groeit eerbied voor al wat leeft, daarin wordt God gevonden. Loyaliteit en eerbied voor de traditie en de liturgie zijn daar nauw mee verbonden, waardoor hij in staat is zuiver te onderscheiden waar God gediend wordt of niet. Hij kan zelfs zeggen dat wanneer alles niet waar zou zijn geweest over God, dat het dan toch goed was, omdat het leven daardoor met toewijding geleefd kon worden. Hij is lokaal katholiek, lokaal aan alles wat van betekenis is geweest in de geschiedenis van die kerk, en tegelijkertijd innerlijk vrij. Zo wordt hij nooit rancuneus over wat hem aan geweld vanuit Rome overkwam. Hij weet de gelukbrengende werking van kerken in hun rituelen, eerbied en aandacht altijd vrij te maken uit de ongelukkige geschiedenis van katholieke repressie. Alle vormen van geloof en ongeloof (vanuit God gezien zal het weinig verschil maken, volgens hem) heeft hij in zichzelf meegemaakt. Daar is het hem mogelijk om de ontmoeting met ieder te zoeken. Eerbied en ontroering maken deel uit van zijn geloof.

Zou pater Van Kilsdonk in staat zijn geweest om samen met Wouter Bos naar woorden te zoeken, wat hem in godsnaam dreef met zijn keuze voor het fragment over het verraad van Judas? Ik denk het wel. Hij was iemand die zozeer zijn eigen spirituele biografie ter beschikking had, dat de ontroering over zo'n verhaal en zo'n keuze zouden raken aan eigen ervaringen van zelf iemand verraden en van verraden worden, en hoe je dat met zo'n verhaal gelovig articuleert. Dat zou een begin van woorden bij de ander te

voorschijn kunnen roepen. Dat neemt trouwens niet weg dat ik zelf afstand neem van de symbiotische visie op pastoraat die Van Kilsdonk bezigde, maar dat is een ander verhaal.

In de KPV wordt deelnemers gevraagd hun geloofsbiografie te onderzoeken. Wat maakte dat ik ging geloven? Wat waren de ingrediënten daarvan? Hoe zag geloof eruit op alle breuklijnen in mijn leven? Alle keren wordt dan zichtbaar hoe ongewoon het is om aan anderen te verwoorden wat jij zelf gelooft en daarin ervaren hebt. Soms helpen groepsgenoten het nog vage te articuleren. Het belang van dat verwoorden aan elkaar is dat je, door het uit te spreken, geloof op je neemt. Mensen vinden vaak ook meer geloof dan ze dachten. Meestal is er grote vrees om zoiets elders te zeggen, ze zouden je vreemd kunnen vinden (zie Bos bij *Zomergasten*). Het is zinnig om pastores uit te dagen om te bedenken hoe de averij die in hun leven is ontstaan, zich tot hun geloof verhoudt. Dat is vaak een onverwoord gebied. En als geestelijk verzorgers dat niet met enige diepgang voor zichzelf kunnen, hoe zou een cliënt dat dan wel kunnen? Of hoe zou een geestelijk verzorger daar dan dienstbaar in kunnen zijn?

Ook de biografie van Huub Oosterhuis, *De paus van Amsterdam*, is voor geestelijk verzorgers de moeite waard om te lezen met het oog op het ter beschikking krijgen van de eigen spirituele biografie. Uitnodigend is Oosterhuis in de wijze waarop geloofsbiografie tot stand kan komen: 'Ik ben geneigd om jeugdherinneringen te interpreteren aan de hand van dingen die later worden', zegt Oosterhuis. 'Ik herinner me mijn jeugd op die manier. Zo doet de Bijbel dat ook. Het latere verloop van het verhaal wordt geprojecteerd in de aanloop ervan.' (pag. 19) Ook beschrijft hij uitdagend de fascinerende werking van een religieuze tekst. Wanneer hij voor een herexamen Latijn een stuk Augustinus moet vertalen wordt hij 'geroepen' door de tekst. 'Ik kende de tekst niet maar ik herkende elk woord en vertaalde: veel te laat heb ik u lief

gekregen, schoonheid wat bent u oud, wat bent u nieuw. Het was alsof ik eindelijk herkende met wie ik gestreden had. *Veel te laat* hebt u vertaald, sprak de gecommitteerde, maar er staat *laat*. Ja, maar zo beleef ik het, antwoordde Oosterhuis, *veel te laat*' (p. 58). Hij leerde de Bijbel lezen alsof het hemzelf betrof. Zelfs als vroegere vrienden in dit boek onaardige dingen zeggen over Oosterhuis weet hij zich met een psalmtekst te verwoorden: 'Die ik kende zijn duister voor mij' (Psalm 80, p. 265).

Eén vraag zou ik bij beide spirituele biografieën nog willen stellen. Zowel bij Van Kilsdonk als bij Oosterhuis gaat het om mensen die (weliswaar op verschillende wijze)

op eenzame hoogten verkeerden, zowel wat hun gaven als hun aanzien betreft. Hoe kan spirituele bagage je dan behoeden tegen je eigen grootsheid, die het gevaar kent zelfgenoegzaam te zijn omdat er te weinig kritisch tegenover is? Omdat meer mensen in deze maatschappij zich vorst wanen op eigen erf, zou het van betekenis kunnen zijn om ook eventuele eigen narcistische trekken van spiritueel weerwerk te voorzien. Als een geestelijk verzorger zoiets voor zichzelf kan, dan is de cliënt in goede handen. Dan roepen ze elkaars geloofswaarden tevoorschijn, de schaamte voorbij.

Drs. Dineke Havinga is als supervisor betrokken bij KPV-centrum Zon en Schild in Amersfoort